

Akmescid

yıllarında burada yaşayan bir İngiliz leydisi hâtrâtında, hâkim sınıfı Tatar Türkleri'nin oluşturduğunu, bunların şehrin en güzel yerlerinde oturduklarını, nüfusun 13.000 civarında olduğunu ve halk arasında yahudiler, Rumlar ve Ermeniler'in de bulunduğunu yazmaktadır. Yine aynı yıllarda bölgeyi ziyaret eden P. Simon Pallas, tarihî Akmescid'de, diğer Kırım şehirlerinde olduğu gibi birbirine paralel dar sokakların ve çatıları kiremitle örtülü alçak evlerin bulunduğunu, güzel bahçeler içerisinde garnizona çevrilen bir caminin ve 1797'de Rumlar tarafından inşa edilen bir kilise ile bir de Ermeni kilisesinin yer aldığını yazar; ayrıca bir hamamının cezaevi olarak kullanıldığını ve Salgir nehrinin kıyısında dört adet su değirmeni bulunduğunu belirtir. Pallas bu bilgilere ek olarak Akmescid civarında Salgir nehrinin geniş ve taşlık bir tabandan aktığını, suyunun bulanık olmasından dolayı kullanmak için dinlendirildiğini, bozulan su yollarının 1795'te tekrar açıldığını, ancak bu kanalların şehre arabalarla su taşıyan çingeneler tarafından kazançlarına engel olduğu için bozulduğunu ve bu sularda barbutun, alabalık ve istakozların bulunduğunu da kaydetmektedir.

Lozovaya-Sivastopol arasında 1874'te inşa edilen demiryolu, bugün Simferopol adını alan Akmescid'den geçmektedir. 1921'den 1945'e kadar Kırım'ın başşehri olan Simferopol, bölgenin Almanlar tarafından işgali sırasında (1941-1945) mukavemet kuvvetleri Komsomol Teşkilâtı'nın da aktif merkezi olmuştur. Çarpışmalar sırasında tahribata uğrayan şehir, savaştan sonra imar edilerek mühürlü sanayi yatırımlarıyla geliştirilmiştir. Bugün Sovyetler Birliği'nin başlıca sa-

nayi merkezleri arasında yer almakta ve özellikle şehirdeki gıda maddeleri imalâtı, ziraî yatırımlar, inşaat sektörü ve kimya sanayii önem taşımaktadır. Aralarında Simferopol Üniversitesi de bulunmak üzere üç büyük yüksek öğretim kurumuna sahip olan 319.000 (1982) nüfuslu Simferopol, bölgenin ilim ve sanat merkezi olma hüviyetini devam ettirmekte, ayrıca trolleybüs hattı ile bağlandığı Güney Kırım sahillerinin önemli bir turistik merkezini oluşturmaktadır. Akmesjid adı bugün şehirde oturan halk tarafından hâlâ kullanılmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

Evliya Çelebi, *Seyahatnâme*, VII, 559, 638-641; P. Simon Pallas, *Reise in die südlichen provinzen des Russischen Reichs*, [baskı yeri yok] 1851, s. 17-21; Karl Koch, *Krim und Odessa: reise crinnerungen*, Leipzig 1854, s. 32-44; *The Crimea: Its Towns, Inhabitants and Social Customs*, London 1855, s. 34 vd., 49-56; V. Zernov — Molla Hüseyin Feyizhanoğlu, *Kırım Yurtuna ve ol Taraflarga Dâir Bolgan Yarlıklar ve Hatlar*, Petersburg 1281, s. 24; E. Wood, *The Crimea in 1854 and 1895*, London 1895; Halim Giray, *Gülbün-i Hânân*, İstanbul 1327, s. 25; Djafer Seidamet, *La Crimée: passé-présent revendications des Tatars de Crimée*, Lausanne 1921, s. 42; Ethem Feyzi Gözaydın, *Kırım*, İstanbul 1948, s. 14; M. P. Bijiskyan, *Karadeniz Kıyıları Tarih ve Coğrafyası 1817-1819* (trc. H. D. Andreasyan), İstanbul 1969, s. 93; Oktay Aslanapa, *Kırım ve Kuzey Azerbaycan'da Türk Eserleri*, İstanbul 1979, s. 31, 109; M. Ürekli, *Kırım Hanlığının Kuruluşu ve Osmanlı Hımayesinde Yükselişi 1441-1569* (doktora tezi, 1987), İÜ Ed.Fak., s. 132-133, 164; A. Zeki Velidi Togan, "Akmescid", *İA*, I, 270; W. Barthold, "Akmasdjid", *EI²* (İng.), I, 312; "Simferopol", "Simferopol University", *GSE*, s. 466.

 MUZAFFER ÜREKLİ

AKMIŞE

(bk. KUMAŞ).

AKÖZ, Ömer Fazıl

(1889-1952)

Son devir kıraat âlimi.

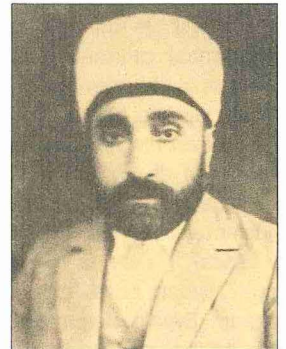
27 Haziran 1889 tarihinde Kastamonu'da doğdu. Babası Osman Efendi, annesi Zâhîde Hanım'dır. Hıfzını ve rüşdiye tahsilini doğduğu şehirde yaptı. Kastamonu'da Nümâniye Medresesi müderrisi Ahmed Efendi'den 12 Rebiülevvel 1330 (2 Mart 1912) tarihinde hâfızlık belgesini, İstanbul'a gittikten sonra ise 27 Zilhicce 1331'de (27 Kasım 1913) Debağî Yûnus Camii imam-hatibi (h.k. Sabri Efendi'den aşere* takrîr (bk. KIRRAAT) ve İbn'ül-Cezerî'nin *Ṭayyibetü'n-Nesr*'ini okuduğuna dair icâzetnâmesi-

ni aldı. *Ṭayyibe*'nin ezberinde olduğu bilinmektedir. Tokatlı Osman Efendi'den de kiraat ilminde istifade etti. Kastamonu'ya döndüğünde müderris Kırkbeşâde'nin derslerine devam etti.

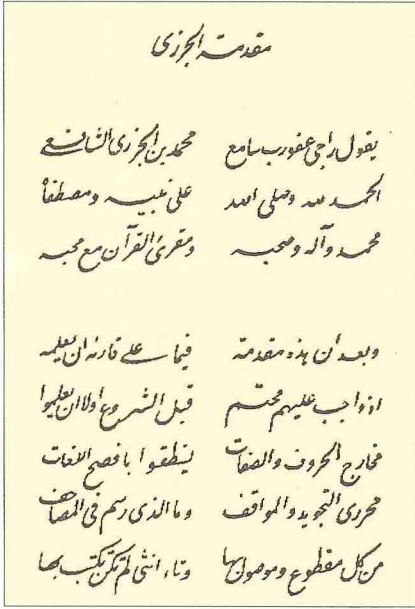
Ömer Aköz, Posta Telgraf Nezâreti imamlığı ile ilk defa memuriyete başladı (1913). Daha sonra Kastamonu Dârülhilâfesi ihzârî sınıf ve ibtidâ-i hâriç riyâziyyât, cebir, hendese ve Kur'ân-ı Kerîm muallimliği, Dârülhilâfe Medresesi tefsir, fıkıh, Kur'ân-ı Kerîm müderrisliği, Kastamonu Nasrullah Camii hatipliği ve Sinan Bey Camii imamlığı yaptı. 1936'da görevini naklettiği İstanbul'da Üsküdar-Beylerbeyi Abdullah Ağa, Büyük Selimiye ve Fâtih camileri imamlıkları, Fâtih Camii başıamamı iken aynı zamanda Mus-hafları Tetkik Heyeti âzalığı ve reisliği vazifelerinde bulundu. Ölümüne kadar sürdürdüğü bu iki görevi yanında İstanbul İmam-Hatip Okulu'nda Kur'ân-ı Kerîm, Arapça ve fıkıh dersleri okuttu. Osmanlılar zamanında, bir ramazan ayında Ravza-i Mutahhara'da mukabele okumak için Medine'ye gönderilenler arasında yer aldı.

Kıraat ilmi dışında ferâiz, matematik, astronomi ve fıkıh konularında da iyi yetişmiş bir âlim olan Ömer Aköz, aynı zamanda hattat ve meşhur bir hatipti. Arapça ve Farsça'yı iyi biliyordu; Fransızca da öğrenmişti. Rahmi Şenses, Fikri Aksoy, Mustafa Göl, Mehmet Ali Sarı, Harun Soydaş, Fikret Karamercan, Rıza Çöllüoğlu, Yakup İskender, Abdülhalim Öztürk ve İhsan Özcan İstanbul'da kendisinden Arapça ve kıraat okuyan yüzlerce talebesinden bazılarıdır.

Vakar ve ciddiyeti ile tanınan ve *İslâm-Türk Ansiklopedisi*'ndeki "Âsım b. Behdele" ile "Âsım b. Ebî's-Sabbâh" maddelerinin de yazarı olan Ömer Aköz, 15 Temmuz 1952'de Kastamonu'dan Ankara'ya giderken Çankırı yakınlarında geçirdiği bir trafik kazasında vefat etti. Naaşı İstanbul'a götürülerek Edirnekapı Halebî Mezarlığı'na defnedildi.

Ömer
Fazıl
Aköz

Ömer Fazıl Aköz'ün kendi hattıyla istinsah edip talebesine okuttuğu İbnü'l-Cezerî'nin *el-Muḥaddimetü'l-Cezeriyye* adlı eserinin ilk sayfası

BİBLİYOGRAFYA :

Diyanet İşleri Başkanlığı arşivinde bulunan *dosya*; Diyanet İşleri Başkanlığı Mushafları İnceleme Kurulu Başkanlığı'nda bulunan *belgeler*; ayrıca, oğlu Dr. Tayyib Aköz ile talebeleri Muhammed Feyzi Şallıoğlu ve Fikri Aksoy'un verdiği bilgiler.

ABDÜLKERİM ABDÜLKADİROĞLU

AKRA' b. HÂBİS

(الأقرب بن حابس)

el-Akra' b. Hâbis b. İkal et-Temîmî
(ö. 33/653-54)

Sahâbî.

Asıl adı Firâs idi, fakat kel olduğu için el-Akra' lâkabıyla şöhret bulmuştur. Temîm kabilesinin reislerindendi ve Araplar arasında önemli bir mevki ve itibara sahipti. Câhiliye döneminde hakemlik yapar, elinden geldiğince adaletle hükmederdi. Mecûsî olan Akra', 8. yılın Ramazan ayında (Ocak 630) Mekke'nin fethinden önce İslâmiyet'i kabul etti ve Mekke üzerine yürümekte olan İslâm ordusuna Sukyâ denilen köyde katıldı. Mekke'nin fethinden sonra Huneyn Gazvesi ve Tâif Muhasarası'nda bulundu. Hz. Peygamber'in kalplerini İslâm'a ısındırmak için ganimetlerden büyük pay ayırdığı şahıslar (müellefe-i kulûb*) arasından o da vardı.

H. Peygamber 9. yılın Muharrem ayında (Nisan-Mayıs 630) Uyeyne b. Hısn el-Fezârî'yi bir seriyenin başında, Sukyâ ile Benî Temîm arazisi arasındaki bölgede ikamet etmekte olan Temîmliler üzerine gönderdi; Uyeyne elli iki esirle geri döndü. Bunun üzerine Akra' ile Temîm'in ileri gelen diğer bazı simaları Medine'ye gelip Hz. Peygamber'den esirlerin serbest bırakılmasını istediler. Hz. Peygamber de onların ricasını kabul ederek esirleri iade etti. Temîmliler Akra'nın teşvikiyle aynı yıl, aralarında Akra' ile Uyeyne'nin de bulunduğu yetmiş - seksen kişilik bir elçilik heyetini Hz. Peygamber'e gönderdiler. Bunlar (bir rivayete göre bunlardan Akra') Mescid-i Nebvî'ye girerek, "Ey Muhammed, dışarı çık sana!" diye bağırışlar ve bu davranışlarından dolayı, "Hücrelerin arkasından sana bağırانların çoğu -senin yüce mertebeni- anlamayan kimselerdir. Eğer sen yanlarına çıkıncaya kadar sabretselerdi şüphesiz onlar için daha iyi olurdu" (el-Hucurât 49/4-5) meâlindeki âyetlerle kınanmışlardı. Resûlullah bir müddet sonra dışarı çıkınca Akra', "Ey Muhammed! Benim övdüğüm kimseler aziz, yerdiklerim de zelil olur" demiş, bunun üzerine Hz. Peygamber de, "İnsanları aziz ve zelil etmek yalnız Allah'a mahsustur" buyurmuştur. Temîmliler daha sonra Hz. Peygamber'e şair ve hatipleriyle birlikte geldiklerini söyleyerek şiir ve hitabet müsabakası yapmak istediler. Bu teklifi önce kabul etmek istemeyen Hz. Peygamber onların ısrarı karşısında razı oldu. Yarışma sonunda müslüman şair ve hatiplerin üstünlüğünü kabul ederek müslüman oldular.

Akra' b. Hz. Ebû Bekir devrinde Hâlid b. Velid'in yanına peygamberlerle yaptığı bütün savaşlara katıldı. İrtidad olayları sırasında ez-Zibrikân ile Hz. Ebû Bekir'in yanına gelerek, "Bahreyn'in haracını bize verirsen biz de kavmimizin itaat ve bağlılığını garanti ederiz" deyince Hz. Ebû Bekir bu isteği kabul etti ve onlara bir belge verdi. Ancak durumdan haberdar olan Hz. Ömer derhal müdahale etti ve belgeyi yırttı. Dümetülcen-del ve Enbâr savaşları sırasında öncü olarak görev yapan Akra', Hz. Osman devrinde Vali Ahnef b. Kays tarafından Cûzcân'ın fethiyle görevlendirildi; yapılan savaş sonunda Akra' şehri ele geçirdi (31/651-52 veya 32/652-53). Ertesi yıl Cûzcân'da bazı karışıklıklar çıkınca Abdullah b. Âmir tarafından halkı itaat altına almak üzere gönderildi. Akra' muhtemelen 33 (653-54) yılında öldü.

Akra' b. Hâbis cesur ve başarılı bir kumandandı, fakat sert bir mizaca sahipti. Huneyn'de elde edilen ganimetlerin taksiminden sonra, mağlûp ordunun bir kısmı Hz. Peygamber'e müslüman olduklarını söyleyerek esirleri serbest bırakmasını istediler. Hz. Peygamber de Abdülmuttalib oğullarıyla kendi hissesine düşen ganimet ve esirleri geri verdi. Diğer müslümanlar da aynı şekilde hareket ettiler. Akra' ise, "Ben ve Temîmliler böyle bir şeye razı olamayız" diyerek Resûlullah'ın ricasını kabul etmedi. Yine bir defasında Hz. Peygamber'in Hz. Hasan'ı öptüğünü gören Akra' hayretle, "Siz çocuklarınızı öper misiniz? Benim on çocuğum var, fakat hiçbirini öpmedim" demişti. Haccın farz olduğunu tebliğ eden Hz. Peygamber'e, "Her yıl mı haccedeceğiz?" diyen ve, "Ey iman edenler! Bir kısım şeyleri sormayın ki şayet açıklanırsa hoşunuza gitmez" (el-Mâide 5/101) meâlindeki âyetle kınanan da Akra'dır.

BİBLİYOGRAFYA :

Buhârî, "Vudû", 58, "Edeb", 18; Müslim, "Tahâret", 100-101, "Fezâ'il", 65, "Zekât", 140; İbn Hişâm, *es-Sîre*, IV, 489-490, 493-494, 496, 560, 622, 627-628; İbn Sa'd, *et-Tabakât*, I, 294; II, 153, 161; IV, 246, 282; İbn Kuteybe, *el-Ma'ârif* (Ukkâse), s. 342, 579, 621; Belâzûrî, *Fütûhu'l-büldân* (trc. Mustafa Fayda), Ankara 1987, s. 591-592; Taberî, *Târîh* (Ebû'l-Fazl), III, 52, 87, 88-92, 115, 119, 275; IV, 312; İbn Hazm, *Cemhere*, s. 230; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, I, 587; II, 242, 269-270, 287-289, 394; III, 126; a.mlf., *Üsdü'l-gâbe*, Kahire 1285-87, I, 107-109; İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdül-me'âd* (nşr. Şuayb el-Arnâvût — Abdülkâdir el-Arnâvût), Kahire 1970, II, 224-226; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 58-59; a.mlf., *Fethu'l-bâr*, Bulak 1300, II, 278; X, 360-367; *Tecrid Tercemesi*, III, 31; IV, 190; V, 327; VII, 101; VIII, 439; X, 368; Sezgin, *GAS*, I, 259; Mahmûd Şit Hattâb, "el-Akra' b. Hâbis et-Temîmî fâtiḥu'l-Cûzcân", *MMLADm*, LVIII/4 (1982), s. 666-689; Ella Landau-Tasseron, "Processes of Redaction: the Case of the Tamimite Delegation to the Prophet Muhammad", *BSOAS*, XLIX/2 (1986), s. 253-270; M. J. Kister, "al-Akra' b. Hâbis", *EI*² (İng.), I, 343; Abdülkayyûm, "el-Akra' b. Hâbis", *UDMI*, III, 22-24.

A. LÜTFİ KAZANCI

AKRABA

(الأقربا)

Kişiyi nesep bakımından yakın olan kimseler.

Arapça'da "yakın" anlamına gelen *karîb* kelimesi, bu genel mânası yanında, özellikle "biriyile aynı soydan olan kimseyi" de ifade etmekte olup bunun ço-